

خلاقیت در کودکان

خلاقیت قابلیت است که در همگان وجود دارد اما نیازمند پرورش و تقویت می‌باشد تا به سر حدشکوفایی برسد...

خلاقیت قابلیت است که در همگان وجود دارد اما نیازمند پرورش و تقویت می‌باشد تا به سر حدشکوفایی برسد. فرد خلاق کسی است که از ذهنی جستجوگر و آفریننده برخوردار باشد. خلاقیت عبارت است از « توانایی دیدن چیزها به شیوه های جدی، شکستن مرزها و فراتر رفتن از چارچوب ها، فکر کردن به شیوه ای متفاوت، ابداع چیزهای جدید، استفاده از چیز های نامربوط و تبدیل آن به شکل های جدید.» می توان نتیجه گرفت که خلاقیت برآیند فرآیندهای ذهنی و شخصیتی فرد بوده و به تولیدات و آثاری منجر می شود که نو و بدیع بوده، خاصیتی منکامل داشته و با واقعیتها، منطبق بوده و در غایت به سود جامعه بشری هستند.

خانواده یکی از عوامل بسیار مهم در رشد و پرورش خلاقیت کودکان محسوب می گردد که نقش مهمی در شکوفایی خلاقیت های کودکان دارد. از آنجا که کودک حساسترین مراحل رشد خلاقیت را در محیط خانه سپری می کند، محیط مناسب خانوادگی، شیوه و نگرش های صحیح فرزندپروری در رشد و شکوفایی خلاقیت سهم مهمی ایفا می کند. « کلیگان » (1971) معتقد است برای ظهور خلاقیت راههای زیادی در شیوه های فرزندپروری وجود دارد که می تواند باعث ظهور یا محو خلاقیت شود. نحوه تربیت و استفاده از شیوه های دموکراتیک یا مستبدانه، اعمال نحوه انضباط و شیوه ابراز محبت هر کدام به نوعی در پرورش یا سرکوب خلاقیت کودکان مؤثر است. اساساً پرورش عنصر انگیزشی خلاقیت باید در بستر خانواده صورت گیرد، زیرا مستعدترین محیط برای شکل دهی آن محیط کلامی و نظام تربیتی و رفتاری خانواده است. کودک و نوجوان اوقات زیادی را در خانواده سپری می کنند، بنابراین این طبیعی است که بیشترین تاثیر را نیز از آن بپذیرند. بیان این نکته از آن روست که بگویم هر چند می توان در محیطی غیر از خانواده (آموزشگاه یا جایی دیگر) به تقویت عناصر انگیزشی خلاقیت مبادرت ورزید، اما تاثیر این عوامل به اندازه و اهمیت عامل نخستین نیست. پس بهتر است که هدایتها و روش های اتخاذ شده محیط دوم یعنی «محیط یادگیری» به محیط نخستین یعنی خانواده نیز انتقال یابد و در آنجا هم مورد تمرین و تقویت قرار گیرد؛ این انتقال زمینه های تثبیت و تحکیم انگیزش خلاقه را بیش از پیش فراهم آورد.

در واقع والدین از طریق درگیر شدن در فعالیتهای خلاق کودک در رشد خلاقیت او سهیم هستند. خانواده ها باید فرصتهای لازم را برای سؤال کردن، کنجکاوی و کشف محیط به کودکان بدهند و هرگز آنان را تنبیه و تهدید نکنند. زمینه رشد خلاقیت در خانه زمانی فراهم می شود که به کودکان آزادی زیادی بدهید و به آنها به عنوان یک فرد احترام بگذارید، از نظر عاطفی در حد اعتدال به آنها نزدیک شوید و بر روی ارزشهای اخلاقی و نه قوانین خاص تأکید نمایید. محیط خانه را به صورتی درآوردید که در آن فعالیت، بازی و خنده به مقدار زیادی وجود داشته باشد. شما و کودکانتان سعی نمائید کارها را به روش های جدید و جالب انجام دهید. با تشویق و تأیید رفتار کودک و فراهم آوردن زمینه های مساعد و تدارک بازیهای دلخواه او، قدرت تخیل و خلاقیت کودک را تقویت کنید. خیالپردازیهایی کودکان را سرزنش نکنید زیرا خلاقیت او را محدود می سازید.

تحقیقات نشان می دهد که والدین کودکان خلاق در رفتار خود هماهنگی بیشتری نشان می دهند، کودکان خود را آنگونه که هستند قبول دارند و آنها را به کنجکاوی درباره اشیاء و امور تشویق می کنند و کودکان خود را در انتخاب موضوعات مورد علاقه آزاد می گذارند و کارها و برنامه های آنان را تحت نظر دارند و پی گیری می کنند. شایسته است والدین تا آنجا که امکان دارد کودکان خود را مستقل بار آورده و در ایجاد اعتماد به نفس، آنان را یاری کنند و دستاوردهای آنان را با آغوش باز بپذیرا شوند و هنگام شکست، به جای سرزنش، راهنما و راهگشای مشکلات کودکان خود باشند، تا کودکان بتوانند ضمن احساس ارزشمندی در انجام کارها، راه حل ها و عقاید غیر معمول و دور از ذهن را نیز بیازمایند، چراکه چنین کارهایی پایه و مایه اصلی خلاقیت است.

اغلب اوقات اگر کمی وقت و حوصله کنیم متوجه وجود خلاقیت در بچه ها می شویم. بهترین زمان برای اطلاع از خلاقیت کودکان ، تماشای آنها به هنگام بازی است. خلاقیت عامل مهم بازی است. کودک را در حالی که آزادانه و فارغ البال با مواد و اسباب بازیهای سرگرم بازی است تماشا کنید. کودکان خلاق اغلب برای هر یک از وسایل بازی خود موارد استفاده متفاوتی پیدا می کنند و قبل از اینکه از وسیله ای به سراغ وسیله دیگر بروند از آن به انواع مختلف استفاده می نمایند. کودک خلاق اغلب از منابع خود به انواع و اشکال مختلف و گاه حیرت انگیز استفاده می کند. ممکن است یک جعبه خالی برای کودک خلاق ارزشی به مراتب بیش از بهترین و پیچیده ترین اسباب بازیها داشته باشد. کودکان خلاق می توانند با توجه به موقعیت و مکان خاص بازی را تغییر دهند، بازیهای جدید ابداع کنند، مقررات خاصی وضع کنند، رهبری بازی را در دست گرفته و با سازمان بندی منسجم به صورت فردی و چه به صورت گروهی بازی کنند. بازی این گونه افراد از تنوع و گوناگونی آکنده بوده و می توانند با توجه به علایق خود و بازی کنان هدفهای بازی را اعمال کنند. در مقابل کودکانی که از خلاقیت بی بهره بوده و یا خلاقیت کمی دارند در بازی ها نقش پیرو را به عهده گرفته، خود را ملزم به رعایت کامل مقررات بازی می دانند، تخطی از قوانین را جایز نشمرده و بازی را بیشتر به عنوان وظیفه و کار تلقی می کنند تا وسیله ای برای رشد، بنابراین سهم آنها از لذت بازی کمتر از کودکان خلاق است.

ویژگیهای کودکان خلاق:

1. کودکان خلاق اغلب با آب و تاب حرف می زنند. ذکر جزئیات یک ماجرا و به تفصیل سخن گفتن می تواند نشانه قدرت خیال و تصور زیاد باشد.
2. دقت و توجه شدید در گوش دادن، مشاهده کردن یا انجام دادن کاری دارند.
3. شور و نشاط و مشغولیتهای شدید جسمانی دارند.
4. در صحبتهای خود از قیاس استفاده می کنند.
5. عادت به واریسی منابع مختلف دارند.
6. با دقت به اشیاء و پیرامون خود می نگرند.

7. اشتیاق به صحبت کردن درباره کشفیات با دیگران دارند.

8. توانایی ابداع بازیهای جدید و تغییر در بازیها دارند.

9. کنجکاوی زیادی برای سردرآوردن از امور دارند.

10. در گفتار خود جسارت زیادی دارند.

11. سنوالات عجیبی طرح می نمایند.

انگیزه و خلاقیت کودک در محیط خانواده زمانی از بین می رود که :

1- تأکید بیش از حد والدین بر هوش و حافظه کودک

2- ایجاد رقابت میان کودکان

3- تأکید افراطی بر جنسیت کودک

4- فرار دادن قوانین خشک و دست و پا گیر در منزل

5- عدم آشنایی والدین با مفهوم واقعی خلاقیت

6- انتقاد مکرر از رفتارهای کودک

7- بیهوده شمردن تخیلات کودک

8- عدم شناسایی علائق درونی کودک

9- عدم وجود حس شوخ طبعی در محیط منزل

10- تحمیل نقش بزرگسال به کودک

برای افزایش خلاقیت کودکان باید:

1. هرگز کودک را تحقیر نکنیم. کودکی که احساس حقارت کند هرگز دست به خلاقیت نمی زند.

2. محیطی مناسب برای انجام کارهای خلاق آنها فراهم نماییم.

3. امکانات و وسایلی در اختیار آنها قرار دهیم تا به کمک آنها خلاقیت های خود را ابراز نمایند. به عنوان مثال وسایل موسیقی، نقاشی و طراحی و ...

4. کارهای خلاق کودکان را تشویق کنید و آنها را در معرض نمایش قرار داده و از ارزیابی بیش از حد آنان خودداری کنید.

5. به عنوان بزرگسال، خود به انجام کارهای خلاق بپردازید و اجازه دهید کودکان شما شاهد کارهای خلاق تان باشند.

6. به شیوه های آموزشی در خانواده خود توجه داشته باشید.

7. برای کارهای خلاق دیگران ارزش قائل شوید.

8. از تأکید بر تصورات قالبی در خصوص جنسیت کودکان شدیداً خودداری نمایید. (به عنوان مثال دختر ماشین بازی نمی کند، پسر عروسک بازی نمی کند یا پسر گربه

نمی کند.)

9. امکان شرکت در فعالیت ها و کلاسهای ویژه را برای آنان فراهم نماییم.

10. اگر مشکلات یا گرفتاریهای در خانواده وجود دارد از آن مشکلات به شیوه مثبتی استفاده کنید و با تشویق به کودک خود اجازه ابراز احساسات و اظهار نظر بدهید.

11. توجه داشته باشید که استعداد فقط سهم کوچکی از خلاقیت است و تمرین و نظم بخشیدن به آن از اهمیت بیشتری برخوردار است.

12. اجازه بدهید کودک خودش باشد حتی اگر رفتارهای عجیب از او سر بزند و سعی کنید در حضور جمع کودک خود را خلاق معرفی نکنید؛ در غیر این صورت اطرافیان

انتظارات بیش از حدی از کودک شما خواهند داشت.

13. با کودک خود شوخ طبع و مهربان باشید.

منابع:

1. برات، نگین. (1382، 29 مهر). خلاقیت و یادگیری در کودکان. همشهری، ص 19.

2. پیرخانگی، علیرضا. (1382). خلاقیت و هوش (مبانی نظری و پژوهشی). تهران: انتشارات مهربرنا.

3. سلیمانی، افشین. (1381). کلاس خلاقیت. تهران: انتشارات انجمن اولیا و مربیان.

4. گریوز، گارگیلو، اسلادر. (1379). خلاقیت (شناخت ویژگی های کودکان و برخورد مناسب با آنها) (ترجمه مهدی قراچه داغی). تهران: پیک بهار.

5. مهجور، رضاسیامک. (1383). روان شناسی بازی. تهران: انتشارات ساسان.

فاطمه اسلامی